

Program semináře

„Občanská společnost v podmínkách radikální polarizace postojů“

20. května 2016, 10:00 - 16:30 hodin, Vila Čerych, Česká Skalice

Moderuje: Jan Jirák, člen správní rady NROS

10:00–10:10 Hana Šilhánová, ředitelka NROS, zahájení

10:10–12:15 BLOK 1: Jaké jsou obtíže občanské společnosti v současné radikalizující se atmosféře?

* Josef Alan, správní rada NROS

* diskuze

* Jindřich Šídlo, novinář

* diskuze

12:15–13:00 oběd

13:00 – 16:00 BLOK 2: Co lze v postojích protagonistů občanské společnosti v této atmosféře změnit nebo ovlivnit? Co mohou oni změnit nebo ovlivnit?

13:00–14:10

* Daniel Kroupa, UJEP

* diskuze

* Pavol Frič, FSV UK

* diskuze

14:10–14:30 přestávka

14:30–15:40

* Lucie Sládková, Mezinárodní centrum pro migraci

* diskuze

* Štefan Švec, novinář

16:00 Závěr semináře

Přivítání a úvodní slovo Jana Jiráka, člena správní rady NROS a moderátora setkání

Seminář tento rok přichází s obecnějším tématem. Jeho cílem je pojednat o tom, jak se ony aktivity, které shrnujeme pod pojem občanská společnost, mají šanci prosazovat ve společnosti, která má prokazatelně tendenci se polarizovat. Shodli jsme se na tom, že jeden z principů, na němž mohou úvahy o občanské společnosti probíhat, je vzájemná tolerance a úcta k názorům druhých a zároveň integrační/inkluzivní princip, v rámci nějž bychom se měli snažit hledat spíše to, co máme společné, namísto toho, co nás rozděluje. V situaci, kdy se ale pozornost ve společnosti zaměřuje spíše na to, co nás rozděluje, než na to, co máme společné, což je rys právě oné polarizace, může být toto obtížné.

Obměnou oproti předchozím setkáním bude to, že diskuze bude následovat po příspěvku každého z hostů namísto shrnující diskuze, jež probíhala po jednotlivých tematických blocích, jako tomu bylo v minulosti.

BLOK 1: Obtíže občanské společnosti v radikalizující se atmosféře

Jaké jsou současné obtíže občanské společnosti v současné radikalizující se atmosféře?

Hosté:

- **Josef Alan**, správní rada NROS
- **Jindřich Šídlo**, novinář

Josef Alan, sociolog a člen správní rady NROS

- Z mého pohledu je označení semináře příliš odvážným označením pro diagnózu současné společnosti.
- Nabízí se otázka, zda skutečně je současná společnost polarizovanější než dříve a čeho se vlastně ony polarizované postoje týkají. Jedná se o věci skutečně stěžejní, anebo efemerní? Můžeme opravdu říct, že je veřejný prostor více než kdy jindy naplněn emocemi, iracionalismem a názorovými krajnostmi?
- Ve své diplomové práci *Spory v české filosofii ve 20. letech* jsem se věnoval názorovým rozkolům ve dvacátých letech, a když si to vybavím, tak musím říct, že to byly spory mnohem vášnivější a krutější než ty, kterých jsme svědky dnes.
- Nabízí se otázka: Kdo jsou ti lidé, jež jsou dnes ohrožení těmito spory? A jsou skutečně ohroženi, anebo se tak jen cítí?
- Zdá se mi, že za oněch dvacet let se stále točíme v kruhu. Na jedné straně chceme věřit v existenci občanské společnosti. Na druhé straně neustále uvažujeme o tom, zda existuje a v jaké podobě existuje a co to vlastně je. Jsme nejistí a skeptičtí vůči některým projevům, které jí přisuzujeme.
- Podobně jako demokracie poskytuje lidem svobodu vystupovat proti ní, tak i občanská společnost zahrnuje i ty, kteří nějakým způsobem označují občanskou společnost za svého nepřítele. My připisujeme občanské společnosti pozitivní konotaci, jako by občanská společnost měla být něčím založeným jen na pozitivních hodnotách – empatii, toleranci a spolupráci, jakýmsi klubem jen „nás“, kam ti ostatní, nesdílející tyto hodnoty, nepatří. A to je podle mě velký omyl.

- Aplikace některých myšlenkových schémat, která mají svůj základ už v 18. století a mezi něž se koncept občanské společnosti řadí, jsou bezesporu velkým zjednodušením. Je to patrné na rozdíl mezi tím, jak o občanské společnosti diskutujeme a smýšlíme, a tím, co se v občanské společnosti reálně děje. Vytváříme si určitý mýtus občanské společnosti.
- Další obtíže občanské společnosti: První z nich souvisí s naší neschopností předvídat důsledky našich rozhodnutí. Důsledky našich rozhodnutí jsou často výrazně odlišné od toho, co jsme očekávali. Zde budu možná trochu radikální, ale my dnes vůbec nemůžeme tušit, k čemu v budoucnu může vést naše současné prosazování různých práv. Jaké dopady to může mít do budoucna pro společnost jako pro celek. Přičemž ti, kteří dnes upozorňují na možné negativní dopady různých našich snah, jsou označováni za škarohlídy.
- Stanley Cohen zavedl pojem „morální paniky“, pro označení skupinového chování lidí, kteří v důsledku určité nejistoty vede k nárůstu strachu ve společnosti a pocitu ohrožení sdílených hodnot. V minulosti takovou paniku vyvolávaly stroje, automobily, drogy. V současnosti je to imigrace, islamizace a terorismus. V situaci morální paniky lidi vždy reagují rozhořčením, odsudky a obavami. Zajímavá a sociologicky ověřená skutečnost však je, že nikdy nevycházejí z vlastní zkušenosti s těmito jevy. Lidé totiž nereagují na skutečnost, ale na obraz této skutečnosti, jež pomáhají utvářet média a tzv. experti, tedy ti, kdo jsou kompetentní (nebo se za kompetentní označují) k tomuto tématu se vyjadřovat (experti, odborníci, politici, svědci). Role svědků je neodborná, ale jsou velmi žádaní, zvláště pokud jejich svědectví podporují tvrzení o agresi, popírání sdílených hodnot apod. Mezi těmito samozvanými experty jsou nejnebezpečnější tzv. morální podnikatelé. Jedná se o lidi, kteří prohlašují sami sebe za vůdce nebo potenciální vůdce. Řadí se sem zarytí aktivisté, kteří odmítají naslouchat názorům druhých a staví na přesvědčení, že vědí, co je pro druhé dobré. A dostává se jim i dost mediálního prostoru.
Naštěstí díky tomu, že média neustále hledají nová témata, tak se jejich pozornost časem upře jinam a tyto vlny morální paniky pak zpravidla poměrně rychle končí. Zajímavým efektem morální paniky je v čase se postupně zvyšující tolerance k jevům, vůči kterým byly původně zamýšleny.
- Jak se z dobrých idejí stávají špatné ideologie. Příkladem může být transformace původně dobrého konceptu lidských práv do podoby služebného politického nástroje. Podobné posuny jsou zřetelné i v dalších oblastech. Od multikulturality k multikulturalismu, od prosté lidské slušnosti k politické korektnosti, od svobody k naprosté adoraci svobody (anarchie; libertarianismus). Právě v těchto posunech, kdy se určité myšlenky mění v mocenský nástroj, tkívá onen posun k radikalizaci. To je způsobeno podle mě i současnou obtížnou situací racionalistického diskurzu. Problém je, že v rámci racionální diskuze se musíme v argumentaci spolehnout na do značné míry sporné informace. A právě zacházením s těmito spornými informacemi a na nich založenými argumenty racionalita poměrně značně vyprchává. Navíc se do nepříjemné situace dostává tzv. mlčící většina. Ta má zpravidla konzervativní tendence. A právě konzervativní tendence jsou v této situaci v silné defenzivě, neboť jsou považovány za nepříjemné, odmítavé či extrémní.
- Aby společnost jako celek fungovala, musí zde existovat nějaký tmelící prvek. Za dva nejvýznamnější tmely společnosti považují tradici a fungování sociálních norem. V obou případech se bojím, že síla těchto tmelů slábne. Tradice se mění ve skanzen, a co se týče sociálních norem, tak roste stále více tolerance odchylek od normy. Zároveň dochází k zavádění nových norem, u nichž nebezpečí spočívá v tom, že nejsou kompatibilní s normami starými. Lidé ztrácejí schopnost se ve společnosti orientovat, což vede k nárůstu oblíbenosti populismu a extremistických názorů. Spolu s tím dochází k překračování hranic dosavadních norem, a co hůř – samo překračování těchto hranic se stává normou.

- Přesto bych rád na závěr řekl, že navzdory vši této nejistotě žijeme stále v krásné době.

Jindřich Šídlo, novinář a komentátor

- Na úvod bych se rád zastavil u otázky, co to vlastně je občanská společnost. Já jsem dlouhá léta žil v přesvědčení, že občanská společnost je tvořena lidmi, kteří na různých úrovních a v různých oblastech dělají správné věci. Zároveň mě to však přimělo pozastavit se nad tím, že pokud budu vnímat občanskou společnost podle v současnosti platných definic, tak do občanské společnosti budu muset zároveň zařadit i takové subjekty jako např. Blok proti islámu či NE základnám, s nimiž se samozřejmě nemůžu ztotožnit.
- V současnosti se vedou hojně debaty, zejména patrné je to v souvislosti s prezidentskou volbou, že se nám společnost údajně dělí a polarizuje a že počátek tohoto procesu lze datovat do roku 2013. Já osobně si to nemyslím a domnívám se, že toto rozdělení společnosti zde bylo vždycky. Minimálně to lze vysledovat určitě do doby voleb v roce 1996, kdy se zde ustavila politická scéna s dvěma silnými póly zastoupenými dvěma politickými stranami a kdy zároveň výrazněji vystoupily rozdíly mezi Prahou a zbytkem republiky. Podobně tak v roce 2006, kdy 67 % voličů volilo jednu z těchto dvou velkých politických stran. Zdá se mi tak vhodnější říct, že to, co je tady dnes popisováno jako radikalizující se atmosféra, je důsledkem všeobecného zmatku a rozkladu, který vypuknul podle mého odhadu před zhruba osmi lety. Přičemž jako příčiny tohoto zmatku identifikuji tři skutečnosti – nástup sociálních sítí, absolutní krizi tradičních médií a v ČR pak také rozpad tradičního politického systému. Já o této situaci budu mluvit z pohledu médií, protože je mi samozřejmě nejbližší.
- Média v současnosti prožívají nejobtížnější období své historie, a to navzdory skutečnosti, že za celou dobu své historie jsou dnes nejsvobodnější. Příčinou je nejistota otázky zajištění financování. Média dnes neznají způsob, jakým zajistí finančně svou budoucnost, což souvisí s tím, že doposud nenalezla způsob, jak naučit platit lidi na internetu. Jediný způsob, jak mohou financovat svoji činnost, je prostřednictvím reklamy na internetu. V důsledku toho se snaží přizpůsobit tomu, co lidé chtějí slyšet anebo co se domnívají, že chtějí slyšet. Vznikla kultura tzv. klikacích titulků, které se snaží přitáhnout čtenáře.
- Sociální sítě. Poslední dobu pozoruji, jak na Facebooku v komentářích k nejrůznějším článkům dochází k nárůstu hádek a agresivity, přičemž tento stav trvá déle než ony zmiňované dva roky, spíše asi tak pět let. Platí, že na sociálních sítích budete nejvíce slyšet a vidět, když budete mít co nejextrémnější názory. Pokud svůj názor vyhraníte až do úplné krajnosti, můžete si být jisti, že vám to zajistí pozornost. Je otázka, zda následné ohlasy, které jsou u těchto extrémních názorů hojné, skutečně odrážejí vnější svět a společnost či zda jsou pouze fenoménem sociálních sítí.
- S nástupem sociálních médií a krizí klasických médií došlo na jedné straně k určité demokratizaci, ale zároveň to vedlo na straně druhé k vymizení strážců zpravodajských bran. Uvádí se, že první, kdo narušil systém strážců zpravodajských bran v USA, byla CNN. V USA do té doby existovaly jen velké deníky Networks a Newsweek a ty představovaly zpravodajské brány, které určovaly agendu. To už dnes neexistuje, neboť sociální sítě přispívají k silnému šíření myšlenek, informací a zpráv, za kterými nikdo nestojí. Stará média mají řadu chyb, ale měla zároveň tu výhodu, že zprávy jimi prezentované se daly někomu přisoudit a bylo zřejmé, jaká myšlenková stanoviska dané médium či autor zastává. Dnes se na sociálních sítích objevuje obrovské množství informací, o kterých nevíte, odkud jsou. Lidé se na sociálních sítích často jen utvrzují ve svých názorech a k tomu jim bohatě postačuje i jen správně názorově zabarvený titulek, který jim potvrdí jejich názor. Prostředí a způsob fungování

sociálních médií do značné míry zároveň ovlivnilo klasická média (např. kritériem hodnocení v redakcích se staly počty sdílení článku na sociálních sítích). Přitom je potřeba říct, že to, co lidé sdílejí, nejsou zpravidla články, které by přispívaly k zmírnění situace a uklidnění.

- V médiích je možné vysledovat i určitý cynismus, který možná vnímáme jako onu radikalizující se atmosféru. Otázka po tom, zda lze doufat ve zlepšení, je velmi obtížná, neboť prostor pro hledání oné střední cesty, která by umožnila skutečnou diskuzi, se nezdá příliš velký a je nutno říct, že média k současné situaci pravděpodobně přispívají.
- Ve svém příspěvku jsem se pokusil poukázat na podíl médií a sociálních sítí na oné radikalizující se atmosféře.

BLOK 2: Postoje protagonistů občanské společnosti

Co lze v postojích protagonistů občanské společnosti v této atmosféře změnit nebo ovlivnit? Co mohou oni změnit nebo ovlivnit?

Moderátor:

První dva příspěvky se zaměřovaly na diagnózu současné společnosti, v následujících příspěvcích se pokusíme hledat odpověď, co s tímto stavem mohou dělat aktéři občanské společnosti a zda je vůbec v jejich silách současný vývoj změnit.

Hosté:

- **Daniel Kroupa**, UJEP
- **Pavol Frič**, FSV UK
- **Lucie Sládková**, Mezinárodní centrum pro migraci
- **Štefan Švec**, novinář

Daniel Kroupa, UJEP

- Mnohé z toho, co jsem chtěl zmínit, zaznělo již v předchozích příspěvcích, přesto bych rád několik postřehů doplnil a zároveň se pokusil navázat na některé z motivů zmíněných dříve.
- Potíže s definicí občanské společnosti – problémy s definicí občanské společnosti dle mého mínění vznikají proměnou toho, co chápeme jako občanskou společnost. Hegel definoval občanskou společnost jako prostor mezi rodinou a státem. Zde je však nutno říct, že za těch dvě stě let došlo k proměnám, které se odrazily i v tomto vymezení. Na úrovni rodiny došlo k určité krizi rodiny a příklonu k individualizaci a to, co Hegel považoval za součást občanské společnosti (města, policie, ekonomický život atd.), se za tu dobu z velké části postátulo. V důsledku toho, když dnes mluvíme o občanské společnosti, máme tendenci tím mínit jen onen nevládní/neziskový sektor a neuvědomuje si, že to zahrnuje daleko širší okruh společenství. V té nejvyšší úrovni občanská společnost v 19. století zahrnovala celý národ definovaný z hlediska jeho etnicity. Následně pak došlo k posunu od etnického vnímání občanské společnosti k jejímu vnímání politickému.
- Fragmentace společnosti – s fragmentací společnosti postupně ztrácíme schopnost diskuze na úrovni celé společnosti. Ještě na počátku 90. let, když jsme v televizní debatě nastolili nějaké politické téma, tak toto téma bylo následně diskutováno napříč celou společností. Dnes tato jednotící celková politická debata vymizela. Mohlo by se zdát, že se nejedná o nijak negativní jev a že lidé si jednoduše své názory utvářejí v menších komunitách. Problémem

však je, že demokracie se má opírat o diskuzi, přičemž diskuze není jen příležitostí pro to, aby si člověk tvořil názor, ale je to cosi otevřeného jakési kolektivní moudrosti, kde každý může přispět, kde každý názor se počítá, přičemž tato diskuze následně koriguje i jednání politiků. A takováto diskuze v podstatě vymizela. Vždycky byla slabá, ale teď se nám jí žalostně nedostává.

- Sociální sítě – témata hýbající sociálními sítěmi jsou v současnosti málokdy totožná s aktuálně projednávanými politickými tématy. Jako příklad lze uvést občanský zákoník, jenž nedávno vešel v platnost. Ten reguluje v podstatě veškerý každodenní život lidí a jediná diskuze, která se nad tímto zákonem vedla, se týkala toho, zda pes má být i nadále považován za věc, jako tomu bylo ve starém občanském zákoníku. Považuji za tragédii, že to bylo v podstatě jediné, o čem se vedla v souvislosti s občanským zákoníkem diskuze. Paradoxem současné situace je, že se veřejná debata vrátila tam, odkud kdysi vzešla, a to do malé úzké elitní vrstvy, která se stává čím dál tím uzavřenější a která se jen zřídka střetne s názory, které se zformovaly v oněch fragmentovaných skupinách, médiích a podobně.
- Radikalizace – co znamená radikalizace společnosti? Dochází k silení určitých skupin, které se zaměřují proti základním hodnotám, na nichž je vybudován demokratický právní stát. Jedná se o skupiny, které se snaží určitým částem společnosti tzv. původní lidská práva (život, svoboda, vlastnictví). To představuje na samotné základy systému. Radikalizace bývá zpravidla ztotožňována s radikální pravicí, je však nutno dodat, že na opačné straně politického pole se nachází podobně radikální levice. I jí se jedná o odstranění hodnot demokratického právního státu. Pro radikální levici je však charakteristické, že si počíná mnohem racionálněji a že si je vědoma toho, že změnu musí prosadit prostřednictvím institucí a nastolení nových politických témat ve společnosti. Krůček za krůčkem prosazuje doktríny, které se ještě před pár lety jevily jako radikální, ale dnes už se stávají součástí mainstreamové debaty. Souvisí to s již zmiňovaným obratem k jazyku ve 20. století a představou, že nápravou jazyka měníme sociální realitu. To vede k politické korektnosti a neschopnosti pojmenovat sociální skutečnosti pravými jmény a vede to k myšlenkám „multikulturalismu“, jehož uplatnění by však plně destruovalo pluralitní společnost. Příkladem mohou být radikální feministické doktríny, které jsou v podstatě aplikovaným marxismem a jimž už dávno nejde o boj o ženská práva, ale boj o ženská práva se zde stává jen jakýmsi žebříkem, který má vést k radikální změně. Postupně se tak nenápadně stáváme obětí jazyka, který nám neumožňuje popsat realitu takovou, jaká je.
- Často přejímáme tyto politicky korektní přístupy, které se snaží o určité mravní hodnoty, s nimiž bychom se třeba i jinak ztotožnili, vnutit násilím prostřednictvím politické moci. Zde se dostáváme k tomu, co způsobuje pocit ve společnosti, že jsou zde určité elity, které ovládly veřejnou debatu. Lidé mají pocit, že se nemohou vyjádřit k situaci, kterou reálně prožívají, a pokud se tuto situaci pokusí popsat, tak buď tak činí jazykem rasistickým či extremistickým, anebo raději mlčí, protože se obávají, že z rasismu či extremismu budou nařčeni. Vedoucí elity žijí v jakémsi světě představ, že ony jsou držitelé pravdy, protože jsou jednak z velké části dobře etablováni v akademickém prostředí a mohou se opírat o moderní empirické vědy, jednak ovládají veřejnou debatu a prostředky, jak tuto veřejnou debatu manipulovat. Navíc uvěřily, že jazyk plodí realitu a ne realita jazyk. Jsou pak zaskočeni, když realita se vzbouří, a to zpravidla v té nejobludnější podobě, kdy se vynoří populističtí vůdci, kteří nabídnou lidem, kteří by se rádi i vyjádřili, ale nevědí jak, že se stanou jejich vůdci a provedou změnu. Vynořují se tak nová hnutí a politické strany, které se snaží této situaci více či méně úspěšně využít. Prvním takovým případem v ČR byly Věci veřejné, o něco později následovalo Hnutí ANO. V obou případech se jednalo o marketingové projekty, kde Hnutí ANO se podařilo odebrat voličstvo všem politickým stranám. To ukazuje, že protestní

voličstvo pochází ze všech politických stran nebo dost možná i ze všech společenských vrstev. Zde se odkáží na H. Arendtovou a to, jak ona definovala lůzu. Lůza nejsou spodní vrstvy společnosti, to nejsou chudí lidé, ale jsou to lidé ze všech společenských vrstev, kteří se k lůze řadí svým postojem. Arendtová říkala, že proto se tak snadno lůza zamění za lid. Proto se tak demagogové mohou snadno zaštiťovat tím, že zastupují lid, ve skutečnosti však reprezentují jen lůzu.

- Co se dá dělat? Nelze přijít s řešením, které by bylo jen na jedné rovině. Změna musí proběhnout na více rovinách.
 - 1) *Prezident*: Na nejvyšší úrovni přispívá k polarizaci společnosti na prvním místě prezident. Václav Havel byl posledním naším prezidentem, s nímž se mohli, po určité období, ztotožnit téměř všichni. Přičemž pro českou společnost je to obzvláště významné. Prezident představuje tzv. existencionální reprezentaci – je garantem jednoty a existence dané společnosti. V tradičních společnostech to byl král, v současné české společnosti je to prezident. Prezident tak není pouhým reprezentantem na stejné úrovni jako poslanec či senátor, ale něčím víc. Lidé si s ním spojují existenci České republiky jako státu. A to je důvod, proč prezident má vystupovat jako reprezentant těchto existencionálních funkcí a ne jako stranický vůdce jedné politické strany. Avšak ani Václav Klaus, ani Miloš Zeman nebyli schopni tuto funkci pochopit, oba pokračovali ve svém prezidentství jako straničtí vůdci, čímž znemožňovali části společnosti se jejich prostřednictvím ztotožňovat s vlastním státem. Část společnosti se tím cítí skvěle reprezentována a část společnosti se tím cítí ponížena. V tomto vidím základní problém. Volbou vhodného prezidenta, který pochopí funkci existencionální reprezentace lze podle mě výrazně snížit polarizaci společnosti.
 - 2) *Stranický systém* – tradiční politický stranický systém se rozpadl a v současnosti je zcela atomizovaný. Neznamena to však, že jsou tím lépe reprezentovány jednotlivé společenské vrstvy, nýbrž že velká část aktivní společnosti nenachází svou reprezentaci na parlamentní úrovni. Pokud český národ neprokáže schopnost zorganizovat se podle svých názorových politických orientací, nemůže dojít k nápravě. Avšak aby k tomu mohlo dojít, musí probíhat široká veřejná debata, jež však dnes nemá kde probíhat. Roli by zde měla hrát média, přičemž určitou naději možná skýtají sociální média. Svou roli by zde mohli sehrát rovněž aktéři neziskového sektoru a reprezentanti občanské společnosti a jejich zasíťování. Vytvoření sítě, v níž je možné rychle rozšířit myšlenky a názory k určitému tématu a zároveň zajistit, aby tato debata neprobíhala nekontrolovaně, ale byla moderována.
 - 3) *Výchova a vzdělání k demokratickému občanství* – jedná se o oblast, která je zcela na okraji veřejného zájmu, navzdory její stěžejnosti. Zatímco v USA se jedná o propracovaný systém, který funguje pod patronací Kongresu a šíří mezi mládež základní hodnoty ústavního systému, v České republice tato výchova není vůbec rozvinuta. Nutno dodat, že žádná moderní společnost nikdy nebude imunní vůči extrémním názorům, v čem se však společnosti od sebe navzájem liší, je míra, do které jsou schopny tyto extrémní názory nabourat systém. Stačí porovnat Německo a Francii (a úspěch Le Pen). Je potřeba, aby občanská výchova na školách nebyla odpadkovým košem, kde se řeší vše možné, ale to podstatné se tam děti nedozvědí. Je potřebné už od ZŠ učit děti argumentaci a vedení kritické debaty.

- V předchozích příspěvcích zazněly názory týkající se krize morálních hodnot, politického systému, médií. Postupně se dostáváme k tématu krize občanského sektoru.
- Při přípravě na tento seminář jsem zjišťoval, jak vysoká je důvěra vůči neziskovým organizacím v současnosti v České republice. Zjistil jsem, že tato důvěra je nejnižší od počátku měření. Za poslední dva roky poklesla o 11 %. Je namístě klást si otázku, co je toho příčinou. Mohlo by se jednat o jednu z tzv. morálních panik, o nichž hovořil pan profesor Alan. Po bližším zkoumání mám pocit, že neziskovým organizacím byla dána nálepka „vítačů uprchlíků“. K nejvýraznějšímu poklesu důvěry však došlo na jaře roku 2014. Nabízí se tak otázka, co se v té době mohlo stát. Můžeme se domnívat, že jistou roli hrál postoj Miloše Zemana k neziskovým organizacím, rovněž nálepka „vítačů uprchlíků“ neziskovým organizacím příliš nepomohla. Přesto to dostatečně nevysvětluje, proč došlo k poklesu zrovna v tomto období. Dalším možným vysvětlením je, že se jedná o otázku finanční a že neziskové organizace jsou vnímány (za přispění médií) jako dravé subjekty, jimž jde v první řadě o dotace a granty a u nichž se vytrácí původní poslání.
- Zde je namístě se ptát, jaká představa vůbec ve společnosti panuje o tom, jak mají neziskové organizace vypadat? Došel jsem k tomu, že existují dvě představy o tom, jak mají neziskové organizace vypadat: 1) manažerský model a 2) romantický model.
- *Manažerský model* – Občanské organizace mají mít především kvalitní management a personál, který průběžně zvyšuje své expertní znalosti. Měly by být profesionálně řízené, využívat marketing, fundraising, aby byly efektivní a úspěšné při soutěžích o dotace, granty a zakázky. Měly by mít kvalitní reporting, aby byly transparentní. Měly by se zapojovat do mezinárodních sítí, aby byly informované a inovativní. Měly by být financované z více zdrojů, aby byly udržitelné.
- *Romantický model* – Vykresluje neziskové organizace jako dobrovolná a dobročinná sdružení občanů, vyvíjející skromné lokální aktivity a přežívající díky drobným dobrovolným darům.
- A zde je na místě zeptat se, který z těchto ideálů je populární u veřejnosti a který u tzv. staré party (osob dlouhodobě působících v neziskovém sektoru). Veřejnost preferuje starý, tzv. romantický, model občanské společnosti, zatímco osoby působící v neziskovém sektoru preferují v současnosti onen manažerský model. Když my mluvíme o diverzifikaci zdrojů, tak veřejnost to vnímá jako komercionalizaci. Když my mluvíme o zapojování do rozhodování, oni vidí naší domestikaci.
- Mám pocit, že náš pohled, tzv. manažerský pohled, vytěsňuje zkušenost lidí s námi (tzn. neziskovými organizacemi) a lidé si pohled na neziskové organizace už tolik nevytváří ze své vlastní zkušenosti, ale z toho, co jim předkládají média.
- Jistou míru viny na tom máme i my coby aktéři neziskových organizací. Jako příklad lze uvést jev komercionalizace. O komercionalizaci se v neziskovém sektoru v podstatě nemluví, je to tabu. Namísto toho se hovoří o získávání nezávislosti, diverzifikaci zdrojů, vícezdrojovém financování. S tím souvisí také to, že se nemluví o negativních důsledcích komercionalizace, které tu bezesporu jsou. Naproti tomu v západních zemích se o nich mluví neustále, a to jak v akademické sféře, tak i v neziskovém sektoru, jsou tam vůči nim výrazně ostražitější. Zatímco u nás stále panuje přesvědčení, že čím více zdrojů, čím více prostředků a grantů budeme mít, tím to bude lepší, a nestaráme se o negativní důsledky, jež to přináší. A navíc tyto strategie komercionalizace, marketizace, profesionalizace jsou vhodné jen pro zlomek z těch organizací, které zde působí, ostatní tyto strategie nedokážou využít.
- V podstatě děláme tu samou chybu jako politické strany. Neboť je to právě marketizace a komercionalizace, co nás odtrhává a vzdaluje od občanů. Neříkám, že bychom neměli podporovat profesionalizaci, ale je nutné uvědomit si, že je to jen jedna noha, na které stojí

neziskový sektor, potřebujeme i tu druhou nohu, o kterou se moc nestaráme, a to je dbání na nezávislost a neuhýbání ze svého poslání.

- Partnerství neziskových organizací – existují dva pohledy na partnerství: technokratický a emancipační. Technokratický pohled vnímá partnerství jako něco oboustranně výhodného, kde spolupráce se stává výhodnější, než kdyby každý pracoval sám. Naproti tomu emancipační pohled zdůrazňuje, že doposud byly neziskové organizace do jisté míry outsidersy stojícími na okraji a měly by se stát regulárními účastníky rozhodování o věcech veřejných, měly by aktivně participovat a měly by se postupně etablovat do role regulárního partnera. Prošel jsem analýzy partnerství z uplynulých let, které ukazují, že zde dominuje technokratický pohled, a co je zde zdůrazňováno – vychází z onoho manažerského pohledu (navýšení zisku, kapacit atd.), emancipační pohled je zde zcela opomíjen. I sami aktéři z neziskových organizací uvádějí, že nebyli bráni jako solidní partner, ale jen jako ti, kdo dodávají solidní expertízy, ale už se k nim nikdy nevrátila žádná zpětná vazba.
- Je potřeba začít více mluvit o tom, jak těžké je vybudovat fungující neziskovou organizaci, aby veřejnost získala reálnou představu o tom, jak to v neziskovém sektoru funguje, a přestala se uchylovat ke zkreslujícím představám, jež následně oslabují důvěru v neziskové organizace.

Lucie Sládková, Mezinárodní organizace pro migraci

- Problematice migrace se věnuji od roku 1991, v současnosti působím v Mezinárodní organizaci pro migraci. Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) působí v Ženevě, má 166 členských států a 440 misí po celém světě. Mandátem organizace je v podstatě vše, co je spojené s migrací.
- V ČR bylo téma migrace dlouho diskutováno jen na úrovni odborných debat. V poslední době se však migrace dostala velmi vysoko na politickou agendu. Je tu najednou obrovské množství „odborníků“, lidí, kteří se k němu vyjadřují a kteří mají jednoduchá řešení. Já jsem přitom přesvědčena, že migrace je velmi komplexní problém a je potřeba na ni nahlížet skutečně ze široka.
- Polarizace společnosti vede k velmi černobílému vidění světa. A nejen vidění, ale i k černobílému myšlení. A přitom my všichni víme, že život černobílý prostě není, v žádném ohledu.
- Zpráva Ministerstva vnitra o extremismu za rok 2015 ukázala, že hlavním akcentovaným tématem všech politicky motivovaných extremistických uskupení v roce 2015 byla migrace. Společenská nebezpečnost těchto uskupení přitom může být velká. Od roku 2015, kdy se migrace stává politickým tématem, je zároveň i tím, co ve velkém polarizuje společnost. Je to strach z migrační vlny z Blízkého východu a Afriky, strach z uprchlíků a islámu, který přináší reakce, které bychom si před pár lety nebyli schopni představit. Za sebe musím říct, že strach je v pořádku, strach je normální emoce. Co není v pořádku, je obecná nenávist a ta tu rovněž existuje. To je něco, co by se mělo nějak vymýtít. Češi mají pocit, že vpustí-li muslimské migranty na své území, že započne konec tradiční evropské společnosti. Co je poněkud paradoxní, je to, že ČR je evropským státem s nejmenším počtem muslimského obyvatelstva, ale zároveň je to nejvíce islamofobní evropský stát.
- Polarizace argumentů – domnívám se, že v ČR v souvislosti s migrací nedochází k polarizaci názorů, ale k polarizaci argumentů. Určití lidé zjistili, že je daná rétorika vynese vysoko, a tak této situace využívají. Uvědomují si, že současná vlna strachu se dá populisticky využít jako určitý výtah do politiky.
- Česká společnost byla vždy zvyklá pomáhat – např. bosenská krize, kosovská krize. Jednalo se rovněž o muslimy a přitom se tím nikdo v té době nezabýval. Když tehdy přicházeli uprchlíci

na naše území a byli umisťováni do různých zařízení, nikdo proti tomu neprotestoval. Proč tedy teď máme pocit, že pokud máme kvótu pro 2 000 lidí na přesídlování a relokaci, že je to něco, co nás tak ohrožuje a co se nedá zvládnout? Myslím si, že je to vyvoláno zaprvé velikostí problému, ačkoliv v případě bosenské krize přišel do Německa srovnatelný počet lidí (okolo 1 milionu), za druhé proto, že je to posilováno i ze strany politiků. Na jedné straně jsme tak připraveni pomoci, na druhé straně vytváříme image země, která je vůči migrantům nepřátelská, čímž jako bychom ztratili těch 25 let pomáhání.

- Číslo imigrace v ČR je 450 tisíc lidí. To je číslo, které dokazuje, že naše republika je atraktivní, že tady ti lidé s námi chtějí žít. Nabízelo by se říci, že se tedy vymezujeme nábožensky, avšak případ iráckých křesťanů ukazuje, že problém je patrně složitější. Generace 21 sem přivezla křesťany, aby nemohla být nařčena, že přivázejí muslimy do českého státu. Přesto ti lidé zde za prvé nechtěli být, za druhé výběr proběhl dost podivným způsobem a za třetí česká společnost i proti tomu protestovala v těch místech, kam byli určeni. Je to tedy opravdu náboženský problém anebo se domníváme, že i mezi nimi budou teroristi? V ČR se zvedla obrovská vlna odporu a skutečně došlo k polarizaci společnosti a my přitom nevíme, o kom to mluvíme, vždyť my ty Syřany vůbec neznáme a používáme stále ty stejné stereotypy. Zároveň si ve své zaslepenosti neuvědomuje, že k největší migraci nedochází v Evropě, ale skutečně velkými migračními vlnami jsou zatíženy státy jako Libanon, Jordánsko. Co se týče počtů, tak od 1. 1. 2015 do 15. 5. 2016 přišlo do Řecka 1 010 000 osob, do Itálie 190 000 osob. To jsou z mého pohledu počty, které se dají bez problémů zvládnout.
- V současnosti se hodně hovoří o solidaritě, ale ne o odpovědnosti. Ještě před rokem 2015 byla dlouhá doba, kdy Řecko a Itálie nevěnovaly dostatečnou pozornost správným postupům (schengenským postupům) – neregistrovaly příchozí, nebraly otisky apod., což zdůvodňovaly tím, že je jich moc, a já se domnívám, že teď sklízíme důsledky jejich nezodpovědnosti.
- Integrace – jaká je integrace, ovlivňuje, jaká bude migrace. Z mého pohledu Evropská unie zareagovala pomalu, stejně tak zareagovala pozdě i česká vláda. Zúžit migrační politiku pouze na bezpečnostní otázky je skutečně málo. Takže zatímco si protiimigrační politici nacházejí čas, aby objížděli republiku a posilovali v lidech strach, tak si tady nikdo nenachází čas, aby mluvil o tom, zda tady ti lidé budou žít, jaká zde budou opatření, kdo se o ně postará a jak se zajistí jejich soběstačnost.
- Mnohokrát jsem slyšela, že cizinci berou lidem práci a zároveň že cizinci žijí na sociálních dávkách. Tak já mám tedy takovou teorii, že přes den berou sociální dávky a v noci berou Čechům práci. Ono to tak jednoduché není, protože když sem cizinci přijdou, tak samozřejmě nárok na sociální dávky nemají, a co se týče práce, tak vykonávají ty práce, o které čeští občané už zájem nemají. Samozřejmě ale uznávám fakt, že tlačí cenu práce dolů, to je nesporné.
- A jak to bude vypadat do budoucna? Jsem přesvědčena, že občanská společnost je schopna českému státu pomoci, aby se příchozí cizinci integrovali do české společnosti. Obrovskou roli zde vidím v podnikatelské sféře, kde velmi pozitivně hodnotím nadšení, s nímž podnikatelé hledí na příchod nových pracovních sil.
- Mezinárodní organizace pro migraci v ČR nejvíce spolupracuje s Ministerstvem vnitra, v jehož agendě migrace a migrační politika je. Dále spolupracujeme s množstvím neziskových organizací, které mají mnohdy pocit, že zde mají migranti zůstat za každou cenu. Naproti tomu největším programem Mezinárodní organizace pro migraci je program Dobrovolných návratů, který cizince vrací, pokud pozbyde právních podmínek pro pobyt v České republice. IOM v Německu v minulém roce vrátil 60 tisíc osob, přičemž se vraceli všichni kromě Syřanů. Protože ti cizinci sami taky mnohdy poznají, že mnohé z toho očekávali, není pravda, a tak volí dobrovolně návrat.

- K tématu migrace bych ještě ráda dodala, že humanitární, tzn. azylová migrace představuje jen malý zlomek celkové migrace. Většina odchází prostě jen za lepším, což je normální lidská snaha, a jedná se o migraci, která je tedy více ekonomická. Celá migrace tedy není humanitární. Nemělo by se tedy mluvit o uprchlické krizi, mělo by se, pokud už budeme mluvit o krizi, mluvit o krizi migrační, ale já to pořád ještě jako krizi nevidím.

Štěfan Švec, novinář a komentátor

- Je společnost opravdu rozdělena? Já se domnívám, že v současnosti je společnost skutečně o něco více polarizována, než tomu bylo v minulosti. Zním příklady řady rodin, kde odlišné politické postoje k některým otázkám vedly k tomu, že se lidé mezi sebou přestávají bavit. Lidé mají tendenci některé své názory raději už neprezentovat, neboť ta debata je mnohem ostřejší, hrozí se lidem apod. Dochází k polarizaci jak napravo, tak nalevo a spolu s tím, jako by zanikal společný prostor pro to dohodnout se. Témata, kterých se to týká, jsou: debata o migraci, prezident, domácí porod, očkování, církevní restituce, kouření v hospodách, inkluze ve školách. Všechny tyto debaty mají tendenci rozštěpit společnost na dvě spolu navzájem nekomunikující skupiny diskutérů, kteří po sobě vzájemně hází špínu a na ničem se neshodnou. Samozřejmě i zde existují lidé, kteří se dokážou shodnout, ale nejsou tolik slyšet a převažující debata se nese v tomto duchu. Nabízí se poněkud kacířská otázka: Je to opravdu tak špatně? Rozhodně to člověka baví, je o čem mluvit, vznikají nové literárně hodnotné texty. Na druhou stranu co podle mě představuje problém, je, že kvůli těm vyostřeným debatám se neřeší ty problémy a nevede se o tom veřejná debata, neboť ta se zcela rozpolarizuje. Takže ano, představuje to problém, neboť to brzdí společnost v rozvoji.
- Jak tuto situaci řešit? Nejdříve pochopit příčiny. Některé z nich už tu byly zmíněny, pokusím se zde přidat ty, které nezazněly.
- Proč se společnost polarizuje? Mluví se zde o mlčící většině. Podle mě je to právě ona mlčící většina, která dostává hlas na sociálních sítích, a není to úplně pěkný pohled. Ukazuje se, že názory lidí jsou mnohem podivnější, než by se mohlo zdát, a to se týká i nám blízkých lidí, kde náhle zjišťujete, jaké věci sdílí na svých profilech. Mlčící většina dostává hlas a leckdy říká věci, které se nám nelíbí. Za druhé je problémem nadbytek informací. Lidstvo dlouhou dobu strávilo tím, že pokud jste chtěli získat nějaké informace, museli jste je hledat a hledali jste je proto, abyste si nějak uspořádali své postoje ke světu, jež vás obklopuje. Dneska si ten svět sami tvoříme. Informací je dnes obrovské množství a vy si z nich můžete stvořit svět, který chcete. Nicméně pomocí sociálních sítí a obrovské diverzity informací a zpráv si můžete vybrat, v jakém světě budete žít. To s sebou nese to, že můj svět naráží na svět těch ostatních, které jsou jiné a v důsledku toho vznikají spory. Další věc, která přispívá k polarizaci, je tendence ke zvyšování rychlosti a pomíjivosti informací. Hovořilo se zde o tzv. týdenních aférách, přičemž týden je v současnosti skutečně velmi dlouhá doba. Což souvisí i s tím, že toužíme po rychlejších řešeních, nemáme čas a tendenci přemýšlet o dlouhodobějších řešeních a strategiích. Chceme rychlá a jednoduchá řešení. Dalším důvodem, proč se debaty polarizují, je, že to spouští lidi vyhovuje. Když my se hádáme o nepodstatnostech, když máme radikální názory na věci, které za to příliš nestojí, a vkládáme do nich své emoce, znamená to pro ně, že se mohou v klidu věnovat svým záležitostem (např. politici).
- Výše byly uvedeny příčiny. Když ty příčiny pochopíme, tak se můžeme rozhodnout, zda budeme něco dělat. Pokud nám ta polarizace nevyhovuje, shodneme se na tom, že je problém, můžeme se rozhodnout něco udělat, anebo to nechat být. Když to necháme být, tak

počítáme, že to přejde, vždycky všechno přejde. Jde však o to, co se stane mezi tím, zda přijdou nějaké reálné problémy. Jestli ta společnost se nějak zásadně nepokazí. Může se stát, že polarizaci může v případech určitých debat omezit reálný život. Například v roce 1997 došlo k výraznému propadu podpory ultrapravicového hnutí v důsledku vraždy súdánského studenta Hassana Abdelradiho. Do té doby proběhlo několik rasistických vražd Romů, které však toto nezpůsobily. Až zmíněná vražda zrušila určitý druh polarizace společnosti. Podobně tak oddělení Slovenska vedlo k zrušení Moravského hnutí. Je však otázkou, jestli kdyby se něco takového stalo teď, tak jestli bude vývoj podobný, jestli ještě dokážeme odlišit realitu od virtuální reality a zda by se taková událost nestala jen jednou z týdenních afér, jestli by to vedlo k zmírnění konfliktů

- Co jiného můžeme udělat pro snížení polarizace? Řešením je redefinice problémů. Když zjistíme, o čem každý z těch problémů je, tak možná dojdeme k nějakému řešení. Například domorodičky vs. porodníci. Jedná se o dva nesmiřitelné tábory, které nedokážou nalézt společnou řeč. Přitom však celý ten problém je o kvalitě péče v českém porodnictví. Když v porodnicích budou mít vstřícnější přístup a ženy zde nebudou nuceny do standardizovaných zákroků, poklesne výrazně počet hádek, neboť ten problém, jak je zřejmé, je o něčem jiném, než o čem se ti lidé hádají. Podobně tak spory mezi zastánci EU a příznivci vystoupení z EU se zase nevedou o tom, že bychom měli mít více prostředků, jak dění v EU ovlivňovat.
- Jaké jsou konkrétní kroky pro snížení polarizace? Za prvé se jedná o obranu veřejnoprávních médií. Finanční nezávislost je pro média zásadní. Při vědomí všech chyb, které veřejnoprávní média mají, pokud jim dáme pocit, že se nemusí obávat o svou existenci, a zároveň jim dáme i zpětnou vazbu na to, co dělají, tak můžou představovat ideální prostor, v němž by se mohly odehrávat debaty, které vedou ke skutečným řešením. Za druhé mediální občanská výchova, neboť je potřeba začít od dětí. Za třetí je to pak sebeobrana neziskovek. Dneska se na neziskové organizace vede bezprecedentní útok. Na neziskovém sektoru dnes je aktivně se bránit, dělat si lepší PR a bohužel i věnovat nějaký čas obhájení si svého významu a poslání. Musíte více prodávat, jak neziskový sektor pomáhá ostatním, protože média to za vás neudělají. Přičemž neziskové organizace pro to mohou využívat příběhy, jimiž disponují, přičemž nemusí nutně ani usilovat o to, proniknout do těch největších deníků. Pokud bude příběh zajímavý, dost možná se sám rozšíří prostřednictvím sociální sítě. Chce to aktivní sebe prezentaci a větší sebevědomí. Děláte dobré věci, tak je potřeba dát to světu vědět.